

Olli-Jukka Jokisaari

Välinekasvatus

Vuosisadat vyöryvät painollaan, mutta jotain pysyy – ihmisen alaikäisyys, kypsymättömyys. Alaikäisyytensä ihminen itse osoitti viime vuosisadallakin. Voisi kuvitella, että ensimmäinen oppi automatisoitujen joukkomurhien jälkeen ja jatkuvan ympäristökriisin vallitessa olisi ihmisen ja teknologian suhteen radikaali analysointi ja erityisesti moraalisen kuvittelukyvyn kehittäminen. Mutta ei. Ensimmäiset ja viimeiset opit liittyvät jatkuvaan teknologian kehittämiseen sekä elollisten että inhimillisten toimintojen vimmaiseen teknologisointiin. Vai oliko niin, että ihmistä

käytettiin ja käytetään välineenä, teknologisen imperatiivin päämääriin?

Ihmiskunnan materiaalisesti rikkaimman väestönosan ympäristö on muuttunut tuotemaailmaksi, joka ulottaa itsensä koko maapallolle vähintäänkin elämää tuhoavan vaikutuksen muodossa. Tuotemaailma tarkoittaa saksalaisen filosofin Günther Andersin mukaan sekä tuotteita että prosesseja, jotka liittyvät teknologian muuttumiseen historian subjektiksi.

Tulevaa ja nykyisyyttä ei enää määrää ihminen, vaan teknologia ja sen kehitys. Tuotemaailmassa ihmisen osana on olla käytettävissä, käytettynä. Toiminnan rytmiä hallitsee koneen perusprinsiippi, so. tehokkuus.

Ihmisen virittämisessä on kasvatuksella ja koulutuksella keskeinen asema. Tästä näkökulmasta luettuna aluksi mielettömiltä tuntuvat Elinikäisen oppimisen komiteamietinnöt, Sitran julkaisut ja Pisa-mittaukset asettuvat elämänmuotoon, kielipeliin, jonka osa nykyinen kasvatusta- ja koulutusjärjestelmä on. Ontologisena tavoitteena on olevan muuttaminen tuotteiden riveiksi ja sarjoiksi, on niiden raaka-aine elotonta, elollista tai inhimillistä. Inhimillisen tuotteistamisessa vaaditaan kasvatusta ja sen muuttamista oppimiskyvyksi, kyvyksi päi-

vittää itseään, jotta tuotteet tulisivat käytetyiksi.

Tuotemaailman ymmärtäminen avaa mahdollisuuden nähdä muun muassa sen seikan, että kasvatustiede on ollut kyvytön tarkastelemaan kasvatusta siitä itsestään käsin teknologisessa ympäristössä. Sen sijaan psykologian pääsuuntaus, kognitiivinen psykologia, on mallintanut ihmisen psyyken toimintaa tietokoneena, informaatiota käsittelevänä oliona.

Kognitiivisen psykologian perusteella annettavat suositukset edellyttävät psyyken tarkastelemista koneellisena, jolloin voidaan puhua robottipsykologiasta. Voihan tietysti olla niinkin päin, että kognitiivinen psykologia on vain todennut tapahtuneen, ihmisten toiminnan muuttumisen konemaiseksi.

Kasvatustieteen nojaaminen voimakkaasti psykologiaan, mistä yleisin merkki on kasvatuksen tutkimuksen painottuminen oppimistutkimukseen, tarkoittaa konemetaforan siirtymistä kasvatuksen alueelle.

Mediakasvatus, elinikäinen oppiminen ja luovuus kuuluvat käsitteistöön, jota käytetään kohtalaisen runsaasti niissä keskusteluissa, joita asemansa puolesta kasvatuksen virkailijat käyvät. Nuo käsitteet kertovat alaikäisyyden

”Kuvittelukyvyn vaalimisen tulisi olla kasvatuksen perustehtävä sitä voimakkaammin mitä enemmän ihminen elää tuotemaailmassa.”

sinnikkyydestä myöhäismodernisakin ajassa.

Mediakasvatusta tarvitaan, ja perustellaan sen välttämättömyyttä, median vaikutuksen alaisen yksilön pelastamiseksi takaisin ajattelun tielle. Elinikäinen oppiminen on välttämättömyys ja mahdollisuus, joka yksilön on ymmärrettävä, jotta tämä ei jämähtäisi paikalleen jatkuvan muutoksen pysyvässä läsnäolossa. Luovuutta tulee edistää yksilössä kasvatuksenkin keinoin, jotta yksilö voisi toteuttaa itseään tässä yhteiskunnallisessa todellisuudessa, jotta yhä harvemmille keskittyvä varallisuus jatkaisi kasvuaan.

Ihminen ei näytä omaksuvan viimeisiä tieteellisiä tuulia, kuten innovatiivisuutta ja luovuutta, ilman että hänet siihen ohjelmallistetaan ja ohjelmoidaan, mikä tarkoittaa kasvatusta sen kehittyneimmässä muodossa.

Kasvatustieteestä on tullut tieteen sovellusten levittämisen menetelmä yksilöiden psyyken toimintaperiaatteiksi ja päämääriksi. Kasvatus, sellaisena kuin se tapahtuu ilman tieteellistä asiantuntemusta, on jäänyt syrjäytyneille ja niille syrjäytyville, jotka tietoisesti näkevät alaikäisyyden vallitsevan siellä, missä kasvatuksen virkailijat keskustelevat ja toimivat. Uusimmat oppimispsykologian tai toiseksi viimeistä huutoa olevat talousjärjestelmän opit saatetaan kasvatukseen menetelmiksi ja päämääriksi. Tuon voi selittää ainoastaan sillä, että tiedottomasti oletetaan kasvatuksen olevan pelkkä aihio.

Kasvatuksen perään huudetaan, kun vaaditaan sen manipulatiivista voimaa korjaamaan todellisia ja kuviteltuja epäkohtia. Tästä syystä kasvatuksen lajeja on lähes yhtä suuri määrä kuin on yhteiskunnallisia ongelmia. Tarvitaan mediakasvatusta antamaan yksilölle kriittisyyden kykyä suhteessa mediaympäristöön tai toisaalta tarvitaan teknologiakasvatusta, jotta ihminen oppisi sisäistämään uusimman teknologian, olemaan hyödyksi. Suureksi humanismin projektiksi naamioitu yrittäjäkasvatus välineellistää kohteensa pelkiksi raha-automaateiksi, välineellisyys suhteessa teknistaloudelliseen

järjestelmään on siinä ilmiselvä. Sisäisen yrittäjyyden käsite, joka itessään on nykyisen kulttuurivallankumouksen tuote, ilmentää tarvetta kasvattaa pyyteettömiä tuotemaailmaan sopeutujia ja sen edistäjiä.

Kasvatuksella on tuotemaailmassa läpikotaisin manipulatiivinen ja välineellinen asema, missä kasvatuksen merkitys on tyypistynyt oppimiseksi ja resurssien hallinnaksi. Oppiminen ymmärretään selviytymiskyvyksi, jota tulee kehittää formaalina taitona, valmiutena omaksua teknoyhteiskunnan viimeisimmät opit ja unohtaa juuri opitut. Resurssien hallinta ja kehittäminen tarkoittaa yksilön muuntamista mahdollisimman käyttökelpoiseksi jatkuvasti muutuviin teknologistaloudellisiin tarpeisiin, tuotemaailman palvojaksi ja uhriksi.

Tuotemaailman ja sen konkreettisten ilmentymien, kuten säilykepurkkien, tietokoneiden ja kasvatuspoliittisten ohjelmien luonteen ymmärtäminen vaatii mielikuvitusta. Tulisi olla kykyä nähdä tuotemaailman

ilman imperatiivit, mitä ne käskevät tekemään, millaisen maailman ne tuovat.

Mielikuvituksen kehittäminen vaatisi niinkutsuttujen taito- ja taidaineiden sekä filosofian tuntimäärien kasvattamista perusopetuksessa ja toisen asteen, tai oikeammin kaikissa, oppilaitoksissa. Valitettavasti suuntaus on päinvastainen, niinkutsutut luonnontieteelliset aineet nähdään koulutuspolitiikassa insinööri-innovaatioita tuottavina välineinä. Tässä mielessä ei voida aidosti puhua edes luonnontieteiden vahvasta asemasta, vaan teknis-taloudellisen vallan yliotteesta suhteessa luonnontieteisiin.

Mielikuvituksen kyvyn vaaliminen ja edistäminen auttaa ihmistä irti teknologian käskevyydestä. Tuotteet ovat herrojamme. Niistä vapautuminen edellyttää tuotteisiin sisältyvän elämänmuodon kuvittelua. Kuvittelukyvyyn vaalimisen tulisi olla kasvatuksen perustehtävä sitä voimakkaammin mitä enemmän ihminen elää tuotemaailmassa.

